

D'outste taal

Nederlanders zijn niet trots op hun taal. Wie serieus genomen wil worden, zingt in het Engels of ijvert voor een Engelstalige universiteit. De regels van de spelling staan onder een constante druk en de Middelnederlandse literatuur wordt op sommige scholen in het geheel niet onderwezen.

Zo is het niet altijd geweest. In 1586 somt Simon Stevin in zijn *Uytspraeck van de weerdigheyt der duytsche tael* vier kenmerken van het Nederlands op die de taal voortreffelijk maken. De taal kent: meer eenlettergrepige woorden dan het Grieks of Latijn, het vermogen om samenstellingen en afleidingen te vormen, het vermogen om in het 'duyts' te overtuigen en ontroeren, en bovenal: het is de oudste taal. Duyts betekent immers d'outste! Een taal om trots op te zijn.

Wie zich wil verdiepen in de geschiedenis van het Nederlands kan niet, zoals in de ons omringende landen, putten uit een ruime sortering boeken over dit onderwerp. De laatste studie over dit onderwerp werd 40 jaar geleden herzien... Marijke van der Wal en Cor de Bree willen met hun *Geschiedenis van het Nederlands* in deze leemte voorzien.

Ze beschrijven kort het principe van taalverandering, daarna wordt de ontwikkeling van het Nederlands vanaf de Romeinse tijd nauwkeurig gevolgd. Van der Wal en De Bree hebben oog voor de veranderingen binnen het taalsysteem (het verdwijnen van de naamvalen, bijvoorbeeld) en voor de externe factoren die de taal beïnvloeden. De geschiedenis van het Germaanse rijk, de machtsverhouding tussen de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden en de achttiende-eeuwse schoolmeesters hebben allemaal hun stempel gedrukt op het Nederlands van nu. Langzaam wordt duidelijk hoe het Standaardnederlands tot stand komt.

Het boek bevat een speciaal hoofdstuk dat is gewijd aan de positie van het Nederlands in

Vlaanderen. In het slothoofdstuk worden taalveranderingen in deze eeuw beschreven.

Geschiedenis van het Nederlands is bedoeld voor studenten aan universiteit of HBO, maar ook voor andere geïnteresseerden. Wie na dit toegankelijke overzicht meer wil weten, wordt verwezen naar de uitgebreide bibliografie.

In 1992 is dit boek ook in *Moer* besproken. Inmiddels is er een tweede, licht gewijzigde druk verkrijgbaar.

M. van der Wal & C. van Bree, *Geschiedenis van het Nederlands*. Den Haag, Het Spectrum, 1992. 494 blz. ISBN 90-274-1839-X, f 27,50.

'Dan is het HBO gemboïseerd'

Jaarlijks mogen enkele schrijvers en columnisten in de Volkskrant hun hart luchten over de meest ergerlijke taalveranderingen die zij hebben waargenomen. Opvallend genoeg zijn het meestal de sportverslaggevers die het moeten ontgelden. Ze vinden aan de lopende band nieuwe woorden uit, geven bestaande woorden een ongebruikelijke context en maken rare, ingewikkelde zinnen.

De taalpuristen onder ons trekken meestal aan het kortste eind. Wat we eerst alleen in de Tweede Kamer hoorden – 'het politieke gebeuren' – duikt al vrij snel overal op in de spreektaal en geleidelijk ook in de schrijftaal. De televisie blijkt daarin een belangrijke rol te spelen.

Over taalveranderingen schreef Marcel Lemmens het boekje *Tot straks, na de reclame! Het Nederlands in beweging*. Het bevat een bundeling van columns die eerder in *Onze Taal* verschenen, aangevuld met enkele nieuwe stukken. Lemmens ordent de taalveranderingen (zonder wetenschappelijke pretenties) in een aantal categorieën: breedsprakigheid, Hollandse zuinigheid, schuivende betekenissen, creatieve taalverandering en Nederlands met 'body'. Elke taalverandering wordt geïllustreerd met citaten uit kranten en tv-programma's. Heinze Bakker figureert met: 'die hem veruit de snelste doet zijn' en 'een van de langste games die de winst doet belanden bij de Zweden' in de column 'Doendenken'. Het mooiste voorbeeld daarvan is overigens voor rekening van verslaggeefster Hetty Lubber-

ding: 'omdat ze dit willen laten doen voorkomen.'

Lemmens geeft echter niet alleen voorbeelden. Hij probeert zich in de sprekers te verplaatsen en vraagt zich af welke gedachte (denkfout?!) achter de taalverandering schuil gaat. 'Duur doen' bijvoorbeeld. Of een gedachtensprong maken; de tijd vol praten (alweer die sportverslaggever, tijdens een live-reportage); efficiëntie; een nieuwe betekenis aanduiden (*inbellen* als richtinggevend woord voor computercommunicatie per telefoon); barbarismen...

Tot slot nog een kleine bloemlezing van het moderne Nederlands. 'Het percentage zakt naar beneden', 'een gebied dat berucht is bij veel automobilisten, want veel files', 'ze kelderden enigszins van de tweede naar de vierde plaats', 'dit woord is in principe doorgestreep', 'het systeem is als systematiek goed', *prioritering*. Al met al een ruime sortering lesmateriaal.

Marcel Lemmens, *Tot straks, na de reclame! Het Nederlands in beweging*. Den Haag, Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 1994. 96 blz. ISBN 90-12-08146-7, f 19,90.

Prisma van de synoniemen

Wie spreekt of schrijft maakt veel gebruik van synoniemen. Soms is het bedenken van een synoniem niet gemakkelijk. In dat geval kan de *Prisma van de synoniemen. Woorden met verwante betekenissen* hulp bieden. Hierin zijn meer dan 30.000 woorden en uitdrukkingen ingedeeld in groepen op grond van hun overeenkomst in betekenis. Voor veel woorden en uitdrukkingen is een synoniem in de strikte zin van het woord opgenomen. Dat wil zeggen dat ze onderling (nagenoeg) verwisselbaar zijn, bijvoorbeeld in het geval van 'bijzonder' en 'speciaal'. Daarnaast zijn ook woorden opgenomen die een 'engere' betekenis hebben dan het trefwoord waaronder ze vermeld staan. Zo kunt u bij het trefwoord 'fiets' naast het synoniem 'rijwiel', ook de voorbeelden 'tandem', 'toerfiets' en 'mountain bike' vinden. Het omgekeerde is eveneens het geval. Ijs is bijvoorbeeld een soort snoepgoed, bij het trefwoord 'ijs' wordt verwezen naar het trefwoord 'snoepgoed'. Tenslotte vindt men in deze *Prisma van de synoniemen* verwijzingen naar wo-

den met een enigszins verwante betekenis. Zo wordt men onder 'aangeschoten' doorverwezen naar het trefwoord 'dronken'.

R. Reinsma, *Prisma van de synoniemen. Woorden met verwante betekenissen*. Utrecht, Het Spectrum B.V., 1995. 366 blz. f 19,90.

Smoeshoek

De *Smoeshoek* is een ideeënboek voor audiovisuele vorming, ontwikkeld door de Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam (SKVA). In het boek zijn allerlei lesideeën opgenomen voor de groepen 1 en 2 van de basisschool. Door een aantal lessuggesties aan elkaar te koppelen, kan de docent een project over geluid samenstellen.

Onderwerpen die onder meer aan bod komen zijn: stemmen, stilte, hoge en lage tonen, vreemde talen, dieregeluiden, rijmen, interviewen, moppen vertellen. Ook is er een hoofdstuk gewijd aan het werken met een cassette recorder.

De lesideeën in het boek sluiten aan bij de taalontwikkeling van kleuters. Ook met de taalverwerving van allochtone kinderen is rekening gehouden. Er zijn bijvoorbeeld veel opdrachten bij waarbij leerlingen in een klein, en dus betrekkelijk veilig groepje, van elkaar kunnen leren.

De *Smoeshoek* verscheen in 1992 voor het eerst, maar de tweede druk is op een groot aantal punten gewijzigd.

De Smoeshoek, een audiovisueel project over geluid en taal voor groep 1 en 2 van het basisonderwijs. Amsterdam, 1994. 56 blz, ISBN 90-71661-19-9, f 19,50. Te bestellen bij SKVA, Postbus 3390, 1001 AD Amsterdam, tel. 020: 626 30 10.

Jeugdliteratuur besproken

Ruud Kraaijeveld bracht een aantal besprekingen bijeen van jeugdliteratuur die in 1993 en 1994 verscheen. De besprekingen in *Jeugdboeken* kunnen docenten die op de hoogte willen blijven van jeugdliteratuur van dienst zijn. Ook leerlingen die meer achtergrondinformatie of uitleg bij gelezen boeken willen, kunnen dit boekje raadplegen.

De boeken die in deze bundel worden

besproken, zijn allemaal bedoeld voor 11- tot 16-jarigen. De keuze van de besproken boeken werd bepaald door de criteria 'kwaliteit, leesbaarheid en toegankelijkheid'. Die criteria bijten elkaar soms en 'dat had tot gevolg, dat we naast jeugdliteraire meesterwerken die soms wat moeilijk toegankelijk zijn voor de gemiddelde lezer, ook boeken bespreken die grote groepen jongeren met plezier zullen lezen' aldus auteur en uitgever.

Behalve boekbesprekingen bevat de bundel een beknopt overzicht van jeugdboeken die in 1993 en 1994 verschenen en een overzicht van de literaire prijzen in deze periode. Tot de besproken boeken behoren ondermeer: *Ik en mijn broer* van Katarina von Bredow, *De tolbrug* van Aidan Chambers, *Elmo* van Veronica Hazelhoff en *Een mond vol dons* van Lydia Rood.

Bij dezelfde uitgever verscheen *Eigenwijs*. De auteur, Rob Chevallier, schreef 25 zeer beknopte uittreksels van ondermeer *Lange maanden* van Imme Dros, *Geen weg terug* van Geertje Gort en *Spoorloos verdwenen* van Gijs Wanders.

Ruud Kraaijeveld, *Jeugdboeken '93-'94 voor lezers van 11 tot 16 jaar. Samenvattingen en besprekingen*. Arnhem, Uitgeverij Ellessy, 1995. f 25,90, ISBN 90-70282-13-5, 171 blz.

Rob Chevallier, *Eigenwijs. 25 uittreksels moderne Nederlandstalige jeugdliteratuur*. Arnhem, Uitgeverij Ellessy, 1995. 135 blz. ISBN 90-70282-08-9, f 24,95.

Literair kwartet

In het eerste deel van de nieuwe Kwartetreeks van Uitgeverij Ellessy staan vier uittreksels over het thema 'Kind in de Tweede Wereldoorlog'. Het is de bedoeling dat in de kwartetreeks steeds vier literaire werken thematisch worden behandeld. Naast de vier uittreksels bevat het boekje een afsluitend hoofdstuk over het thema, waarin de vier boeken met elkaar worden vergeleken.

Deel 1, over het kind in de Tweede Wereldoorlog, bevat uittreksels van *Kinderjaren* van Jona Oberski, *Drenkeling* van G.L. Durlacher, *Het achterhuis* van Anne Frank en *Trialievader* van Carl Friedman.

Kind in de 2e Wereldoorlog is geschreven door Fia Fischmann-Wiltschut. Het boekje is uitgegeven in de *Kwartetreeks* van Uitgeverij Ellessy en kost f 22,50. ISBN 90-70282-11-9, 83 blz.

Fictie op onderwerp

'Mevrouw, ik wil graag een boek lezen over hippies. Weet u ook een titel?' Docenten en bibliothecarissen die bij dit soort vragen niet altijd direct een titel te binnen schiet, kunnen de catalogus *Fictie op onderwerp* raadplegen. Het NBLC heeft zojuist de tweede versie van deze catalogus uitgebracht. Daarin zijn 18.000 titels van verhalen en romans uit ondermeer de Nederlandse en Friese literatuur opgenomen. Deze zijn op uiteenlopende trefwoorden (voetbal, Napoleon, hofleven, Golfcrisis, concentratiekampen) gerangschikt en voorzien van een korte inhoudsomschrijving.

Alle opgenomen titels verschenen tussen 1983 en 1994 (nieuw of als herdruk). De genoemde boeken zijn weliswaar allemaal fictief, ze hebben in de kern toch een informatieve functie. Zowel literatuur als lectuur komen aan bod, maar triviaalseries als *Bouquet* en stripverhalen zijn niet opgenomen.

De tweedelige catalogus *Fictie op onderwerp* kost f 150 en is verkrijgbaar via de boekhandel of het NBLC. ISBN 90-5483-070-0, 1064 blz.

De NBLC is telefonisch te bereiken onder nummer 070: 309 02 00.

Raamplan nieuwe taalmethode

Sinds de komst van buitenlandse kinderen in het Nederlandse basisonderwijs heeft het taalonderwijs zich langs twee gescheiden wegen ontwikkeld. Aan de ene kant zijn er 'gewone' methoden voor taalonderwijs, bedoeld voor kinderen die het Nederlands als moedertaal hebben: de NT1-methoden zoals *Taal Kabaal* en *Taal Totaal*. Aan de andere kant zijn er de NT2-methoden zoals *Knoop het in je oren* en *Verder met Nederlands*, die speciaal bedoeld zijn voor allochtone kinderen.

De projectgroep NT2 heeft het plan opgevat een geïntegreerde methode NT1/NT2 voor de groepen 1 tot en met 8 van het basisonderwijs te doen ontwikkelen. Het ontwikkelen van een nieuwe methode is een lang proces. Het

onlangs gepubliceerde *raamplan* markeert het einde van de eerste fase in dat proces. In het raamplan worden de uitgangspunten van de beoogde methode beschreven. Daartoe is het domein van taalonderwijs in kaart gebracht, zijn de globale doelstellingen en leerlijnen geformuleerd en worden didactische en organisatorische richtlijnen uiteengezet. Het raamplan vormt de leidraad bij de concrete methode-ontwikkeling.

De nieuwe methode beoogt het taalonderwijs aan zowel Nederlandstalige als onderinstromende anderstalige leerlingen vorm te geven. Deze groepen leerlingen kennen zowel onderlinge overeenkomsten als verschillen. Wanneer er vooral gelet wordt op de overeenkomsten, gaat het om taalonderwijs aan leerlingen die:

- afkomstig zijn uit sociaal zwakkere milieus;
- verhoudingsgewijs minder presteren;
- gezien hun taalachtergrond behoefte hebben aan verschillende accenten in de ontwikkeling van hun taalvaardigheid.

Een en ander houdt in dat de nieuwe methode bedoeld zal zijn voor scholen met leerlingen uit sociaal zwakkere milieus en/of met een etnisch heterogeen samengestelde leerlingpopulatie.

Het raamplan bestaat in grote lijnen uit twee delen. Het eerste deel bevat (behalve een inleiding) drie hoofdstukken waarin een visie op taalonderwijs wordt geschetst. Deze hoofdstukken vormen het kader voor de uitwerking van de onderscheiden onderdelen van taalonderwijs in het tweede deel.

In hoofdstuk 2 gaat het om algemene uitgangspunten, gebaseerd op een verkenning van de functies van taalgebruik. De communicatieve functie van taalgebruik krijgt daarbij voorrang. Hoofdstuk 3 bevat een verkenning van het domein van taalonderwijs in de basisschool. Daarin schetst het raamplan een beeld van de taalontwikkeling die kinderen gedurende de basisschoolleeftijd doorlopen. Daarbij is speciale aandacht voor de taalontwikkeling van de beoogde doelgroep leerlingen (zoals tweetaligheid). Vervolgens komen de globale doelstellingen van de methode aan de orde. Na de 'wat'-vraag komt in hoofdstuk 4 de 'hoe'-vraag aan de orde. Hierin gaat het om uiteenlopende kwesties met betrekking

tot het leren van taal op school, zoals instructie, differentiatie en evaluatie. Het vierde hoofdstuk eindigt met de beschrijving van een aantal kenmerken van de nieuwe methode.

Het tweede deel van het raamplan is gewijd aan de uitwerking van de in het eerste deel geschetste contouren. In de hoofdstukken 5 tot en met 11 beschrijft het raamplan achtereenvolgens de taalontwikkeling van jonge kinderen, woordenschat, mondelinge taalvaardigheden, lezen, schrijven, taalbeschouwing en spelling. Het twaalfde en laatste hoofdstuk bevat een voorstel voor tijdbesteding en een korte vooruitblik op het te volgen traject van methode-ontwikkeling.

J.M. Sijstra, *Taal voor iedereen. Raamplan voor een geïntegreerde NT1/NT2-methode voor de basisschool*. Den Bosch, KPC, 1994. 174 blz. Gratis verkrijgbaar bij het Katholiek Pedagogisch Centrum, Postbus 482, 5201 AL Den Bosch, tel. 073: 24 72 47.

Cursus maatschappij-oriëntatie

De Stichting SVE heeft in opdracht van de Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland een basiscursus maatschappij-oriëntatie ontwikkeld. Deze cursus heet *Kontekst* en is bedoeld voor VluchtelingenWerkgroepen, Asielzoekerscentra en de Basiseducatie. De cursisten moeten een basisoniveau Nederlands hebben.

De cursus bestaat uit acht verschillende modules die elk in een apart boekje een ander gebied van de Nederlandse maatschappij bestrijken. De titels van de modules zijn: *Nederland, Omgaan met geld, Gezondheidszorg, Onderwijs, Weer, Kleding en voeding, Verkeer en openbaar vervoer, Gewoonten en omgangsvormen en Werk en werkgelegenheid*.

Elke module staat op zichzelf. Er is dus geen vaste volgorde waarin de modules behandeld dienen te worden. Elke module begint met een onderdeel 'Lezen en kijken'. Hierin wordt in eenvoudig Nederlands informatie gegeven over het desbetreffende onderwerp. Er komen veel schema's en illustraties in voor. Het tweede onderdeel van elke module heet 'Doen'. Cursisten kunnen hier, alleen of in groepsverband, een aantal, grotendeels functionele, opdrachten uitvoeren. Op het eind van dit onderdeel zijn er enkele speciale vragen. Deze

opdrachten zijn wat opener van aard; het betreft hier voornamelijk buitenschoolse opdrachten. Cursisten moeten bijvoorbeeld naar een postkantoor om folders te verzamelen. Achter in elke module staan in een begrip-
penlijst de meest relevante begrippen nog eens op een rij.

Bij de modules hoort een docentenhandleiding met per module een beschrijving van de inhoud, de doelen, de veronderstelde voorkennis, de werkwijze, een overzicht van ander materiaal dat bij de lessen gebruikt kan worden en een lijstje met nuttige adressen.

Y. van der Hooft, A. Langenbach. *Kontekst. Basiscursus maatschappij-oriëntatie*. 8 delen, elk ca. 30 blz. Het totaalpakket kost f 38,85. Docentenhandleiding, 72 blz. Malmberg, Den Bosch, 1994. f 46,80.

AANKONDIGING

TaalTelefoon

Sinds mei 1994 kunnen Rotterdamse basisscholen met al hun vragen over Taalbeleid en Nederlands als tweede taal bellen met de TaalTelefoon. De eerste verjaardag van de TaalTelefoon is aangegrepen om het aanbod van de TaalTelefoon uit te breiden naar het Rotterdamse voortgezet onderwijs. De scholen kunnen er terecht met uiteenlopende vragen op het gebied van taal zoals 'Hoe gaan we om met intercultureel onderwijs?' en 'Bestaat er een videoband die de taallessen ondersteunt?' Als het antwoord op een vraag niet onmiddellijk gegeven kan worden, wordt de vraagsteller later teruggebeld. Het doorverwijzen naar anderen wordt zoveel mogelijk vermeden. Het nummer van de TaalTelefoon is: 010 : 407 14 50.

Conferenties volwasseneneducatie

De Stichting SVE organiseert ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan enkele conferenties.

De eerste conferentie heeft als titel 'Functies van volwasseneneducatie in de toekomst.' De centrale vraag zal zijn op welke wijze de onderwijskundige concepten die aan de vernieuwing van het voortgezet onderwijs ten grondslag liggen, invloed kunnen hebben op de vormgeving van de volwasseneneducatie binnen de ROC's. Bijdragen worden verwacht van de Minister van ocv en van de voorzitter van de Stuurgroep Profiel Tweede Fase.

De conferentie is vooral bedoeld voor mensen die betrokken zijn bij de beleidsvorming in de school of instelling, in de politiek, als ambtenaar of als adviseur.

Datum: dinsdag 26 september 1995

Plaats: Amersfoort

Prijs: f 150

De tweede conferentie, 'De toekomst van de volwasseneneducatie in de praktijk' zal vooral handelen over de resultaten van een aantal vernieuwingsprojecten die op dit moment